

УДК 321.01(=161.2):82-94 В. Січко] 930.251

**ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ
У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СІЧКА**
(за архівними матеріалами слідства львівського комітету державної безпеки
(КДБ) 1979 р.)

Володимир СУХОРУЧКО

Державний вищий навчальний заклад

“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,

кафедра історії України і методики викладання історії,

вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна

e-mail: suhoruchko32@ukr.net

DOI: 10.15330/gal.34.247-255

ORCID: 0000-0002-6116-0337

У статті проаналізовано самвидавчу творчість Василя Січка. Основу джерельної бази дослідження становлять документи архіву Управління Служби безпеки України у Львівській області та спогади родини Січків. Автор статті приходить до висновку, що В. Січко у своїй самвидавчій творчості висвітлював суспільно-політичну, патріотичну та історичну тематику. Створення і поширення самвидавчої літератури були однією із важливих форм дисидентської діяльності Василя Січка. Тільки арешт та ув'язнення змусили В. Січка припинити свою творчу самвидавчу діяльність, однак не зламали опозиційні переконання дисидента щодо тоталітарного радянського режиму.

***Ключові слова:** Василь Січко, Петро Січко, Стефанія Петраш-Січко, самвидав, Українська Гельсінська Група, дисидентський рух, цензура, радянський режим.*

Мета статті – комплексне дослідження самвидавчої творчості Василя Січка на основі архівних матеріалів слідства львівського комітету державної безпеки 1979 р. **Завдання:** 1) проаналізувати головні теми, які Василь Січко висвітлював у самвидавчій творчості; 2) розкрити ставлення до його творчості з боку радянської каральної системи; 3) порівняти творчість Василя Січка з іншими дисидентами.

Аналіз досліджень. У статті використані праці Олеся Обертаса, Валерія Островського, Богдана Паски, Марії Якібчук, Ніни Смужаниця-Марченко, Наталії Кочан, у яких висвітлена загальна тенденція розвитку українського самвидаву, а також творча спадщина дисидентів Валерія Марченка, Валентина Мороза, Зеновія Красівського.

Радянська тоталітарна система через освіту, культуру, засоби масової інформації пропагувала суспільству ідеологію марксизму-ленінізму. Натомість будь-яка інформація, яка була незручною для режиму, заборонялася цензурою. Публікуватися в офіційних виданнях могли тільки ті, котрі були лояльними до комуністичної партії та сповідували ідеологію марксизму-ленінізму. Тоді як талановитим людям, які не підтримували радянський режим та дотримувалися інших суспільно-політичних поглядів, не було можливості для публікації своїх праць. Незважаючи на заборони і переслідування, дисиденти створювали, зберігали та поширювали позацензурну літературу. Платформою для публікацій позацензурних творів став “самвидав”. Самвидав – це передусім специфічний спосіб існування суспільно важливих непідцензурних текстів¹. У самвидавчих працях автори піднімали історичну та суспільно-політичну тематику. Саме ці важливі теми у вигідному для себе світлі відображала пропаганда тоталітарної системи.

Радянський режим, використовуючи каральні органи, прагнув всіма силами не допустити публікування і поширення самвидавчих творів серед суспільства. Однак, незважаючи на пильний контроль Комітету державної безпеки (КДБ), український самвидав розвивався, особливо в 1960–1970-х роках. Авторами самвидаву була не лише інтелігенція, а й робітники,

¹ Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-ті – початок 1970-х). Київ : Смолоскип, 2010, С. 36.

військові та селяни, тобто частина опозиційно налаштованого суспільства різного соціального стану і віку². Найвідомішими авторами самвидаву були: Валерій Марченко, Валентин Мороз, Ліна Костенко, В'ячеслав Чорновіл, Іван Гель, Зеновій Красівський, Олекса Тихий, Микола Руденко та інші.

Серед авторів самвидаву був Василь Січко – студент факультету журналістики Київського університету, син колишніх політ'язнів Стефанії Петраш-Січко і Петра Січка, один із наймолодших учасників Української Гельсінської Групи.

В. Січко був творчою людиною, тому свої суспільно-політичні погляди передавав у своїх віршах. Адже творчість є однією з найкращих форм реалізації свого світогляду, думок, переживань, мрій. За допомогою поезії В. Січко описував життя суспільства в умовах тоталітаризму, репресивну політику радянського режиму, висвітлював власні почуття. Вірші В. Січка були своєрідним протестом проти тоталітарної системи Радянського Союзу з її цензурою і каральними органами.

Василь Січко не поділяв поглядів радянської історичної науки про “братські народи”, “радянський народ” та “щасливе життя України в Радянському Союзі”. В одному з своїх віршів зазначив: “В муках Вкраїна довгі століття, рабом на власному полі живе”. Цим підкреслював, що Україна довгий час не мала власної держави, що радянська Україна є “суверенною” тільки формально, а фактично була під управлінням Москви. Схожа ідея була в самвидавчій творчості З. Красівського, який не сприймав радянську Україну як суверенну країну, а вважав, що це не що інше як адміністративна одиниця на кшталт “Малоросії”³. Також у даному вірші В. Січко згадує героїчних постатей та події в історії України, до яких в радянській історіографії ставились негативно, зокрема Петра Сагайдачного, Костя Гордієнка, Івана Мазепу, Миколу Міхновського та героїв Крут: “Дух Кобзаря в часи лихоліття, рідний народ повставати зове, кличе його Сагайдачний до зброї, зве Гордієнко, Мазепа веде, звать Берестечка і Крути герої, ясний Міхновський з могили гряде”. В. Січко закликає боротися за власну свободу і незалежність та вірити, що Україна перемаже в цій боротьбі: “Встань, Україно, рви всі кайдани... Жовто-блакитні стяги підніми, досить страждання, досить наруги, хай Україна навік воскрес”⁴.

Василь Січко у своїй творчості критикував тоталітарний режим та його цинічну пропаганду: “Всихає земля, Умирає земля, Та співають пости веселі сонети, Бо радіти весь час, Був партійний наказ, І всміхаються знов, але ковтаючи кров”. Він описував складне соціально-економічне життя людей в Радянському Союзі. Тим самим розвінчував міф пропаганди про “щасливе і заможне” життя: “Жебрак на розі милостиню просить, І вітер з смітника шматки газет пам'ятних З партійними промовама розносить”⁵.

Для В. Січка найавторитетнішими людьми були батьки, які виховали в ньому почуття патріотизму: батько Петро Січко, учасник Української повстанської армії (УПА) та студентської підпільної “Організації борців за вільну Україну”, засуджений радянськими каральними органами на 25 років; мама Стефанія Петраш-Січко, покарана 10 роками ув'язнення за участь в Організації українських націоналістів (ОУН) та Українському Червоному Хресті (УЧХ). “Батьку, чесне слово, ти – святий для мене, Душу й силу свою я черпав в тобі. Батьку, ти терпів, ти ніс роками наклеп, Хрест святий великий на собі. Батьку, ти – пройшов в свою Голгофу, Вже внизу лишилася земля, унизу змордована Вкраїна розіп'ята”. В. Січко описував важкі умови ув'язнення своїх батьків, які відбували покарання в гулагівських таборах: “А в скронях батьків сивина, сивина, крок за кроком у Сибіру зростала, вона день за днем засівалася смутком очей і за дротом колочим безсонних ночей перелилося все, перетерлося все, і лиш іній пекучий на скронях росте, а боролись батьки за свободу, любов. На терновім вінці запеклась їхня кров, запеклась на ранах полеглих братів велетенський братерській могилі борців і розносить той

² Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-ті – початок 1970-х). Київ : Смолоскип, 2010, С. 36–37.

³ Островський В. Українська націоналістична проблематика у творчій спадщині Зіновія Красівського. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 39. С. 242.

⁴ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 2. Арк. 158.

⁵ Там само. Т. 1. Арк. 230.

дзвін понад світлом луна і батьківських очей і їх скронь сивина”⁶. Саме так в поезії Василь описував нелюдські умови життя своїх батьків в гулагівських таборах на Колимі в Магаданській області.

Розповіді батьків про жорстоке утримання та важку працю в гулагівських тюрмах дуже вразила Василя, що й відображено у поезії: “Окраєць хліба. Голодні очі, Страх, настромлений на колючім дроті, Нервово мнуть тілогрійку руки, Конвой. Собаки. Вишки крона. За дротом колючим заборонена зона. За дротом поруч окраєць хліба Земля і сніг. Тремтливі руки”. “Простяглись пальці худі крізь дроти Позаду всі вже і “за” і “проти”, Болючий постріл прорізав тишу І знову тихо. Все онімло І розпростерте... тіло. В руці заціпленій окраєць хліба”⁷.

Як і В. Січко, дисидент Зеновій Красівський у своїй поетичній збірці “Невольницькі плачі” відобразив масові та жорстокі репресії, які здійснював радянський режим щодо українців: “Вмирають надії від горя і сліз, Навіжено мчить земля під укіс, І тільки розпука ридає над краєм – Народ загибає! Народ загибає! І в крикові тому, у горі, в вогні Довіку прийдеться горіти мені”⁸.

Василь Січко так описував масштаби радянських репресій щодо критиків тоталітарного режиму, дисидентів, правозахисників, учасників ОУН і УПА: “В Сибіру гине хтось за дротами в тайзі, Біліє кістка на обкусаній собаками нозі, А сотні йдуть за трунами в тузі, А скільки в муках в’ються, мов вужі, Чи це не сон, чи це лиш не мара, Ілюзія брудна, якась нечиста гра, Що грають очі того, що із голоду вмира? Війна, йде вбивство, ще й кричать: “Ура!” І місяць кров з болотами полів, І тріскаються пуп’янки голів, І даліше будуть зло творити, І даліше, різати, палити, Кричати, пити, морду бити, Вбивати, тюрми будувати І знов: “Добро!, Добро!” – кричати, І далі на Сибір всіх слати. Буває, зло віки панує... Утоплять в крові всіх і все, Цвинтар за цвинтарем росте, Пройшло весілля, погуляли І на похмілля збудували Ще більше тюрем і гарем “Усе з собою заберем!” І брали все, пускали в прах, І всюди сіяли лиш страх, І страх той ненависть радив, І сів помсту, лють плодив... І світ загув і світ завив, Псом біля трунів і могил, І в тюрмах сірих від віків Нових поставили “дядьків”. Нових і в’язнів посадили”⁹. Цей вірш Василь присвятив усім, хто був репресований тоталітарною системою: “Світлий пам’яті всіх в застінках замучених братів моїх, українців, пам’яті тих, хто обірвав там свою пісню боротьби на останній ноті”¹⁰.

Критика тоталітарного устрою прослідковується у словах поезії: “Царі, компартії, фашизм, королі, Застінки, тюрми, табори”¹¹. В. Січко болісно сприймав антицерковну політику радянського режиму, адже для автора була важлива віра в Бога і духовний розвиток людини: “Нема... Давно нема монастирів. Куди би біль поніс свій і тривогу”¹².

Критику діяльності комуністичної партії, диктатуру тоталітарного режиму у своїй самвидавчій творчості також висвітлювали дисиденти З. Красівський і В. Мороз. Зокрема, дисидент В. Мороз у своїй відомій праці “Заповідник імені Берії” характеризував радянську систему як “деспотію”. Основними засобами утвердження “деспотизму” в Радянському Союзі В. Мороз вважав силу примусу зі сторони влади, тотальний контроль над усіма сферами життя суспільства¹³. Також З. Красівський у своїй творчості гостро та саркастично критикував комуністичну партію, вважаючи, що саме вона була винуватцем всіх трагедій і репресій, які

⁶ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 231.

⁷ Там само. Арк. 232.

⁸ Якібчук М. Творчість Зеновія Красівського та о. Ярослава Лесіва: дискурс національної ідентичності. Івано-Франківськ: Видавництво ІФНТУНГ, 2011. С. 73.

⁹ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 239–240.

¹⁰ Там само. Арк. 219.

¹¹ Там само. Арк. 236.

¹² Там само. Арк. 226.

¹³ Паска Б. “Репортаж із заповідника імені Берії” Валентина Мороза як виклик радянській тоталітарній системі. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2016. № 45. С. 243.

сталися з Україною в ХХ ст.: “За те, що “воля” в нас неволя, Що пролилися крові ріки, Що ми сьогодні духом кволі – Я славлю партію велику!”¹⁴.

Василь Січко засуджував людей, які вступали до комуністичної партії: “Тепер він в партії “інтеллігент”... Колись він рідної землі був син, Тепер за чин став “гражданин”. Багато їх, хоч не дивись, Що за корито продались...”¹⁵. Як і В. Січко, В. Марченко і М. Руденко у своїх самвидавчих працях критикували людей, які заради матеріальних привілеїв служили чи прославляли тоталітарну систему. Зокрема, в статті за “параваном ідейності” В.Марченко дуже негативно ставився до письменників, які заради грошей, високих посад і нагород прославляли тоталітарний режим. Він критикував Миколу Нагнибіду, котрий за поетичну збірку “На полі битви” став лауреатом Шевченківської премії. В ній автор прославляв В. Леніна та ідеологію про “дружбу народів”. В. Марченко називав твори такого жанру літературним мотлохом та безглуздою писаниною і вважав, що вони не мають жодної мистецької цінності¹⁶.

Ще більшій критиці піддавалися організатори і виконавці репресій. Зокрема, М. Руденко писав: “О, ні! Лукавий заспівав осанну, щоб вшанувати п’ятирічку, план. Тим часом він заради чину й сану, Готовий матір кинути в казан. Коли бажаєш знати – саме в тому, Тяжка біда людська... Це ж Сатана! Це вічний опір Духові Святому. Це – владолюбство, Велич показна. І те, що сталося його робота: Він переміг сьогодні на землі”¹⁷.

Василь Січко засуджував тотальну цензуру режиму: “І книги ті вже заборонили, Що й дотепер в вогнях палили. І душі людські окували. Так рай за раєм будували”¹⁸. Цензуру радянського режиму критикував і В. Марченко. Зокрема, автор в статті за “параваном ідейності” критикував тоталітарний режим за те, що той приховував таку страшну правду від суспільства про злочин сталінського режиму стосовно українського населення – Голодомор 1932–1933 рр. В даній статті також В. Марченко засуджував заборону праць і творів радянською цензурою, зокрема Михайла Грушевського, Дмитра Яворницького, Миколи Хвильового та ін.¹⁹

Репресії тоталітарної системи В. Січко брав близько до серця, дуже боляче переживав, тому готовий був боротися особисто з режимом, незважаючи на загрозу потрапити за ґрати: “А я б муки всі прийняв на себе світу, Підставив руки під громи небес, Щоб лиш не бачити, як мучать Україну, Я б запах крові свій зі сміхом щирим пив, Я б автомат стиснув в зубах до болю, Щоб запах гнилі з запахом могили, Не простирався, мамо, над тобою. Страшну я муку маю, неземну, Дивитись кожен день на Матір розп’яту, Як добивають ледве вже живу І я зашкодити ніяк не можу. Я бачу свій тернистий шлях в житті. Несу і дух, і славу я козачу. Я бачу ґрати на своїм шляху, І бачу стелиться далека ще дорога. Та бачу знов себе на рідній вже землі, І скрізь, дивлюсь, самі лише борці”²⁰.

Про права людини в Радянському Союзі ніхто, окрім дисидентів, серйозно не говорив. Хоча Радянський Союз був формально учасником міжнародних договорів у галузі прав людини, тоталітарний режим ніколи їх не дотримувався. В. Січко зауважував: “Болисть душа мене за все, За все те чисте і святе, Яке кати, гризуть, руйнують, В грязюку топчуть і лінчують, І розпинають на хресті, Болотом ллють слова святі”²¹. У вірші “Віки пішли, віки прийшли” В. Січко описав жорстокі репресії радянського режиму щодо українців та дискримінацію української культури і мови: “Терзали, рвали і вбивали, Людей родили і карали, І землю кров’ю омивались, Вкраїну чоботом топтали, Глумились, мучили і крали, Забрали все, а що нам дали? Культуру, мову, все забрали...”²².

¹⁴ Островський В. Українська націоналістична проблематика у творчій спадщині Зіновія Красівського. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 39. С. 242.

¹⁵ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 230.

¹⁶ Смужаниця-Марченко Н., Кочан Н. Творчість і життя В. Марченка, Київ : Дух і літера, 2001. С. 65–67.

¹⁷ Руденко М. Хрест. Київ : Смолоскип, 1996. С. 60.

¹⁸ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 239–240.

¹⁹ Смужаниця-Марченко Н., Кочан Н. Творчість і життя В. Марченка. Київ : Дух і літера, 2001. С. 64.

²⁰ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 226.

²¹ Там само. Арк. 231.

²² Там само. Арк. 224.

Але, незважаючи на перешкоди і труднощі, В. Січко вірив, що Україна стане соборною та незалежною державою: “Я вірю, що настане ще хвилина, Проїсть іржа кайдани вікові, І сонце усміхнеться на Україну, І любо стане так мені. Та це буде колись, а поки у неволі, Народ наш стогне, як віки назад, Нам треба міцно разом йти до волі Українець з українцем, з братом брат”²³.

У своїх мріях про незалежність В. Січко звертався до героїчного козацького минулого України: “Кругом чужі полки, Горить кохана Січ, Навіки козаки Ідуть у темну ніч, А Хортиця мовчить, Зруйнована вона, Українська долина. Довкола йде п'ятьма, Почався рабський день, Віднині вже нема Походів і пісень, Віднині вже земля Породить наймитів, Тепер своїх катів, Лиш тлітиме в житті, Що стане в майбутті”²⁴.

На думку В. Січка, саме позиція кожного окремого українця може бути базою та підґрунтям української держави, тому він закликав: “Тягнися вгору, прагни до святого, Життя брудне й фальшиве, немов копія з картини, А ти змалюй картину справжню і святу, Ти бережи її, настане час спитати, Що сотворив ти за своє життя”²⁵. Головний девіз життя В. Січка визначають рядки його вірша: “В слабкодушних призначення в цьому житті – вмирати. В Тих, що духом міцні – боротись”²⁶.

Зошит із віршами Василя вилучили працівники поліції 12 серпня 1978 р. у Києві під час обшуку та передані до п'ятого управління КДБ, яке очолював генерал-майор Алфей Цветков для подальшого розгляду²⁷. Адже саме це управління займалося боротьбою з дисидентським рухом. Згодом ці вірші були передані до Львівської обласної прокуратури та постановою В. Іванова (повне ім'я слідчого зашифроване в архівних матеріалах) помічника прокурора Львівської області від 20 серпня 1979 р. були залучені, як речовий доказ супроти В. Січка у кримінальному провадженні за статтею кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 187-1 – поширення наклепницьких вигадок про радянський державний і суспільний лад²⁸. В. Іванов помічник прокурора Львівської області особисто проаналізував поезію Василя: “В муках Україна довгі століття, Рабом на власному полі живе, Встань, Україно, рви всі кайдани, Руш вікові застінки тюрми” і зазначив, що у ній пропагуються ідеї “українських буржуазних націоналістів” про гноблення українського народу у минулі роки і в період Радянського Союзу та закликав до боротьби проти гнобителів²⁹. Відомо, що самвидавчу літературу, як речовий доказ, в кримінальному провадженні за статтею “антирадянська агітація і пропаганда”, використали і проти дисидента В. Марченка. А саме – статті “За параваном ідейності”, “Київський діалог”, в яких автор В. Марченко засуджував репресії, порушення прав людини та тотальну русифікацію за що Київським обласним судом 27 грудня 1973 р. позбавив його волі на шість років³⁰.

Схожа ситуація була і у В. Січка. В. Іванов висував звинувачення до творчості Василя, зокрема приписав віршам “буржуазно-націоналістичний характер”. “Вона в труні лежить, прекрасна Україна. Лежить, немов жива, ще тепла на столі, Наші друзі по тюрмах гниють, Наші друзі в Сибіру конають”. Ці рядки В. Січка, які відображають знищення України та українців, масові арешти людей, на думку В.Іванова, не відповідають дійсності³¹. Таким чином, каральні органи забороняли висвітлення історичної правди про репресії, які здійснював радянський режим стосовно українців.

Для тоталітарної системи навіть поезія була державним злочином, оскільки змушувала задуматися над минулим і майбутнім. Тому помічник прокурора Львівської області В.Іванов

²³ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 231.

²⁴ Там само. Арк. 157.

²⁵ Там само. Арк. 239.

²⁶ Там само. Арк. 235.

²⁷ Там само. Арк. 220–222.

²⁸ Там само. Арк. 216.

²⁹ Там само. Арк. 142.

³⁰ Смужаниця-Марченко Н., Кочан Н. Творчість і життя В.Марченка. Київ : Дух і літера, 2001. С. 63, 71.

³¹ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 143.

зробив висновок: вірші В. Січка, написані упродовж 1976–1977 рр., переконують, що автор у своїй творчості пропагує “український буржуазний націоналізм”³², а в обвинувальному висновку Львівської обласної прокуратури йшлося: “...вірші Василя Січка показують, що він є українським націоналістом, який ненавидить радянську владу”³³.

Відомо, що свідчення проти В. Січка давали його однокурсники, з якими той навчався на факультеті журналістики, зокрема Зоя Горенко, Сергій Одрин, Олександр Білокобильський. С. Одрин повідомляв, що негативно оцінював творчість В. Січка. Він зазначав, що вірші Василя були песимістичного характеру, зокрема вірш “Віки прийшли, віки пішли”, де оспівується Україна, “закинута чорними хмарами”. С. Одрин згадував, що часто В. Січко сперечався з однокурсниками стосовно своїх політичних поглядів. Василь підкреслював, що Україні необхідно вийти зі складу Радянського Союзу і бути самостійною державою, вважав, що у Радянському Союзі під тиском Росії Україна немає майбутнього, але з ним ніхто не погоджувався³⁴. Під час однієї з дискусій в гуртожитку № 3 на вулиці Михайла Ломоносова в Києві Микола Хоменко переконував Василя, що його погляди є хибними. Суперечка мало не дійшла до бійки, зрештою В. Січко вибив в дверях скло й побіг з гуртожитку³⁵.

За словами С. Одрини, В. Січко прагнув створити свій рукописний збірник, в якому хотів зібрати всі написані ним твори. Василь ділився творчими здобутками зі своїми однокурсниками О. Білокобильським і З. Горенко. Але вони не поділяли його погляди, переконували, що він помиляється, що тільки в Радянському Союзі Україна може процвітати. Однак В. Січко доводив їм протилежне: тільки незалежна Україна зможе розвивати свою економіку, освіту, культуру, натомість тиск Росії і тотальна русифікація перешкоджають цьому. За спогадами С. Одрини В. Січко заявляв, що він знайде людей, які будуть його однодумцями³⁶.

О. Білокобильський вважав, що В. Січко ще був зовсім юний, не мав життєвого досвіду, в армії не служив, тому він не міг оцінити об’єктивно радянську дійсність, а свої погляди він сформулював під впливом книг, які читав³⁷. Однокурсниця Василя Зоя Горенко вважала, що він дотримувався націоналістичних поглядів. Вона зазначала, що Василь сформував свої антирадянські погляди під впливом своїх батьків: “...в нього міцно вселився дух його родичів”³⁸. Можна припустити, що ці покази вони могли давати під тиском каральної системи – загрози відрахування чи інших методів позасудового переслідування. Тому до показів однокурсників В. Січка треба ставитися критично. Однак, батько Василя Петро Січко припускав, що С. Одрин співпрацював з КДБ і про все доповідав спецслужбам щодо його сина. Свої підозри батько обґрунтовував тим, що коли С. Одрин приїжджав до них в гості з Києва в Долину, то ніколи не купував квитки на поїзд, а показував якийсь документ і його пропускали³⁹.

Відомо, що працівники КДБ: старший слідчий капітан Лябах, старший лейтенант О. Кругловенко, капітан М. Устичук [повні імена працівників КДБ зашифровані в архівних матеріалах] – під час обшуків 7 березня 1979 р. і 19–22 березня 1979 р. в будинку Січків у місті Долина вилучили літературу, яка була заборонена тоталітарним режимом. Зокрема, машинописний текст російською мовою Рудольф Штемпер “Как достигнуть познания высших миров”; записну книжку “Теологія”; записну книжку “Українське національне братство”; брошуру Олесея Бердника “Альтернативная эволюция”; зошит з назвою “Афоризми”; зошит “Українське братство буддистів”, блокнот “Феноменологія духу”; зошит “Читацький щоденник Василя Січка”; машинописний текст “Машина науково-фантастичне оповідання” на 6 аркушів; 2 аркуші ватманського білого паперу “Все на світі має свої закони”; зошит “Історичні спогади”; грошовий знак 100 грн 1918 р. із зображенням “націоналістичного знаку” тризуб, саме так радян-

³² Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 142.

³³ Там само. Т. 3. Арк. 213.

³⁴ Там само. Т. 1. Арк. 179.

³⁵ Там само. Т. 1. Арк. 183.

³⁶ Там само. Т. 1. Арк. 179.

³⁷ Там само. Т. 1. Арк. 197.

³⁸ Там само. Т. 1. Арк. 192.

³⁹ Три повстання Січків : у 2 т. Т. 1 : Спогади Стефанії Петраш-Січко. Харків, 2004. С. 73.

ська каральна система затаврувала український національний та державний символ. Використання Тризубу в Радянському Союзі було заборонено та переслідувалось владою. Також було вилучено книгу “Народний календар” товариства “Просвіта”, видана у Львові в 1920 р.; зошит з назвою “Уже мовчали, вже не каркали”; зошит “Знаю буде тверда рука”; зошит “Збірник хвилини”; зошит “Книга теплоти душі людської”; зошит “Дивлюсь у вікна”; “Книга канцелярська” назва “Холодний морок”; зошит “Земле моя”; 10 окремих листів; фотокартку із зображенням розібраної церкви⁴⁰.

Особливу увагу В. Іванов звернув на філософську брошуру В. Січка “Теологія”. У ній В. Січко виклав основні принципи етики: визнання любові й доброти як основи взаємовідносини між людьми; постійно вчитися і вдосконалювати свій дух; постійне самостворення духу за шляхом просвітлення⁴¹.

Василь Січко вважав, що вчення Будди про чотири істини – це шлях, який веде людей до світла. Як відомо, чотири істини Будди – це істина про страждання, про походження і причини страждання, припинення страждання та усунення його джерел, шлях про припинення страждання. Саме ці постулати буддизму він взяв за основу задля побудови свого світобачення, яке він виклав в Теорії Витків. В ній автор намагається довести, що всесвітній розвиток починається від точки “ніщо” до точки “нірвана”. На думку слідчого В. Іванова, це “антимарксистська” та “псевдонаукова” точка зору В. Січка⁴². Отже, ідеї, які не йшли в руслі провладної ідеології марксизму-ленінізму, були неприйнятними для радянської системи.

Варто підкреслити, що В. Січко свої суспільно-політичні погляди виклав у власній праці “Українська Духовна Республіка”, яку він написав під впливом одного з лідерів Української Гельсінської Групи Олеса Бердника. Зокрема, під враженням від праці О. Бердника “Альтернативна еволюція” В. Січко сформулював ідею про створення “Святої Української Духовної Республіки”. Відомо, що помічник прокурора Львівської області В. Іванов жорстко розкритикував брошуру О. Бердника “Альтернативна еволюція”, яку вилучили працівники КДБ у В. Січка. Слідчий охарактеризував твір О. Бердника як “антимарксистський” та “антинауковий” трактат. Особливо йому не сподобалися слова з книги О. Бердника: “...великі потрясіння ХХ ст., які закінчилися масштабним знищенням цілих народів в епоху Сталіна і Берії”. О. Бердник закликав своїх послідовників: “...ми прорвемося в Країну Свободи”. Цей твір В. Іванов називав “ідейно-шкідливим”⁴³. Отже, критика Йосифа Сталіна та Лаврентія Берії і висвітлення історичної правди їхніх злочинів була заборонена тоталітарною системою.

Саме на основі праці “Альтернативна еволюція” О. Бердника В. Січко сформував свою ідею Духовної Республіки. Основними цінностями “Духовної Республіки” є мир, роззброєння, гуманізм та демократія. За основу організаційності республіки він брав релігійну організацію, засновану на добровільних і демократичних засадах. В. Січко бачив Українську Духовну Республіку у вигляді братерського об’єднання українців в цілому світі. До Ради Святої України входять всі українці, які прийняли до серця Ідеали Духовної Республіки”. В. Січко намагався довести, що тогочасні держави не можуть забезпечити людям мир, безпеку, всебічний розвиток і висловив ідею, що все це зможуть зробити так звані “Духовні Республіки”. Першість у їх створенні він надав Україні. В. Січко стверджував: “Новонароджена Українська Духовна Держава ліквідує армію, суди, в’язниці та адміністрацію насильства”⁴⁴. Адже саме ці інституції становили ядро тоталітаризму в СРСР. Таким чином, на думку В. Січка необхідно створити Українську державу, яка буде дотримуватися принципів миру, демократії і гуманізму, адже тоталітарний режим СРСР своєю агресивною зовнішньою політикою міг загрожувати світовій безпеці. Саме тому В. Січко песимістично описував тодішнє політичне становище у світі, використовуючи такі вислови: “Сум і жах панує над Землею. В кривавому тумані доля Планети. Куди пливе наш

⁴⁰ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 124–126.

⁴¹ Там само. Арк. 137.

⁴² Там само. Арк. 144.

⁴³ Там само. Арк. 139.

⁴⁴ Там само. Арк. 141.

міжнародний корабель? Де його капітани?”⁴⁵. Як бачимо, В. Січко описував свої переживання стосовно “холодної війни” у світі, протистояння між Радянським Союзом та Сполученими Штатами Америки.

Натомість слідчий В. Іванов вважав, що за своїм змістом це “антимарксистський” програмний документ так званої “Української Духовної Держави”, який під виглядом закликів людей до “духовної єдності” під гаслом створення “духовних республік” насправді пропагує “український буржуазний націоналізм”. На думку помічника прокурора Львівської області, в документі є твердження і заклики про необхідність перебудови існуючого у Радянському Союзі державного політичного ладу⁴⁶. Таким чином, ідеї миру, демократії, гуманізму були неприйнятними та ворожими для тоталітарного режиму.

Отже, суспільно-політична, патріотична, історична тематика були домінуючими в самвидавчій творчості В. Січка. Незважаючи на загрози бути репресованим органами КДБ, Василь творив та зберігав самвидавчу літературу. У поезії В. Січка змальоване тоталітарне суспільство, розкритикована система судових і позасудових переслідувань, антицерковна політика і цензура радянського режиму, підняті гострі соціальні проблеми тогочасного суспільства, оживають знакові історичні постаті в історії України. В своїй творчості В. Січко бачив Україну незалежною і соборною державою, що суперечило офіційній партійній ідеології марксизму-ленінізму. Оскільки творча діяльність була однією з важливих форм дисидентської діяльності В. Січка та є прикладом того, як всупереч цензурі та заборонам тоталітарної системи може творитися вільна поезія без ідеологічних штампів та пропаганди. Відтак у межах отриманих результатів можна намітити перспективу подальшого студіювання в напрямі правозахисної та дисидентської діяльності Січків.

**ISSUES OF UKRAINIAN NATIONHOOD IN THE CREATIVE HERITAGE OF VASYL SICHKO
ACCORDING TO ARCHIVAL MATERIALS OF LVIV STATE SECURITY COMMITTEE (KGB)
INVESTIGATION OF 1979**

Volodymyr SUKHORUCHKO

State Higher Educational Institution

“Vasyl’ Stefanyk Precarpathian National University”,

Department of History of Ukraine and methods of teaching history,

Shevchenko, St., 57, 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine

e-mail: suhoruchko32@ukr.net

Summary

The Soviet regime, through radio, television, newspapers, magazines and other mass media, wanted to form in society the ideological guidelines necessary for the regime. The totalitarian system sought to control the development of culture through the introduction of strict censorship. However, in contrast, there appeared intellectual resistance formed of so-called dissidents. Most of the creative and scientific works of dissidents that were rejected or banned by the totalitarian regime were self-published. The appearance and spread of samizdat (self-published literature) was a kind of response to the monopoly of the Soviet regime in information policy. Therefore, samizdat was a popular method of creative self-expression.

In the given article Sichko's self-published works have been analyzed. The basic sources of the research are documents from the archives of the Security System of Ukraine in Lviv region as well as the memoirs of some members of Sichko family.

V. Sichko, like many other creative people in opposition to the Soviet regime, was pushed out of the information field. In his self-published works the author raised important issues of Ukrainian society: historical, socio-political and the one concerning human rights. He advocated respect for human rights, the protection of Ukrainian language and culture, and condemned total Russification. V. Sichko sharply criticized the Soviet regime, its punitive bodies and censorship.

⁴⁵ Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. № 37528-П. Т. 1. Арк. 141.

⁴⁶ Там само. Арк. 141.

The author of the article comes to the conclusion that in his works Vasyl Sichko covered socio-political, national-patriotic, historical and religious aspects. The creation and distribution of self-published literature was one of the important forms of dissident activity of V. Sichko. Only the arrest and imprisonment forced V. Sichko to stop his creative self-publishing activity, but did not break V. Sichko's oppositional beliefs about the totalitarian Soviet regime.

Keywords: Vasyl Sichko, Petro Sichko, Stefaniia Sichko, self-published, The Ukrainian Helsinki Group, censure, KGB, Soviet regime.

REFERENCES

- Obertas, O. (2010). *Ukrainskyi samvydav: literaturna krytyka ta publitsystyka (1960-ti – pochatok 1970-kh)* [Ukrainian samizdat: literary criticism and journalism (1960s – early 1970s)]. Kyiv: Smoloskyp (in Ukrainian).
- Ostrovskiy, V. (2014). *Ukrainska natsionalistychna problematyka u tvorchii spadshchyni Zinoviia Krasivskoho* [Ukrainian nationalist issues in the creative heritage of Zinoviy Krasivsky]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu* [Scientific works of the historical faculty of Zaporizhia National University], no. 39, pp. 240–248 (in Ukrainian).
- Paska, B. (2016). “Reportazh iz zapovidnyka imeni Berii” Valentyna Moroza yak vyklyk radianskii totalitarnii systemi [“Report from the Beria Reserve” by Valentin Moroz as a challenge to the Soviet totalitarian system”]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu* [Scientific works of the historical faculty of Zaporizhia National University], no 45, pp. 240–247 (in Ukrainian).
- Rudenko, M. (1996). *Khrest* [Cross]. Kyiv: Smoloskyp (in Ukrainian).
- Smuzhanytsia-Marchenko, N., Kochan, N. (2001) *Tvorchist i zhyttia V. Marchenka* [Creativity and life of V. Marchenko]. Kyiv: Dukh i litera (in Ukrainian).
- Try povstannia Sichkiv: u 2 t. T. 1: Spohady Stefanii Petrash-Sichko* [Three uprisings of Sichko. In 2 vol. Vol. 1: Memoirs of Stefania Petrash-Sichko]. (2004). Kharkiv (in Ukrainian).
- Iakibchuk, M. (2011). *Tvorchist Zenoviia Krasivskoho ta o. Yaroslava Lesiva: dyskurs natsionalnoi identychnosti* [Works by Zenovia Krasivsky and Fr. Yaroslav Lesiv: the discourse of national identity]. Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo IFNTUNH (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 1 травня 2021 р.